

НАЗВЫ ТРАДЫЦЫЙНЫХ ЗВЫЧАЯЎ І АБРАДАЎ У МОВЕ НАРОДНЫХ ПЕСЕНЬ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Бабаедаў Д.С.,

студэнт 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт

З даўніх часоў народныя песні адыгрываюць важную ролю ў духоўна-культурным жыцці беларускага этнасу. У песеннай творчасці знайшло адлюстраванне ўсё, чым жылі беларусы, пра што марылі, на што спадзяваліся, іх думкі і пачуцці, асаблівасці жыцця і побытавай сферы. Фальклорная скарбніца справядліва лічыцца асновай выхавання найлепшых якасцей чалавека. Актуальнасць нашага даследавання вызначаецца грамадскай неабходнасцю ў захаванні традыцыйных народных каштоўнасцей і асэнсаванні найперш рэгіянальнай духоўнай спадчыны, увасобленай у фальклорнай творчасці. Апрача таго, спецыфіка мовы народных песень тых ці іншых рэгіёнаў з'яўляецца сёння прадметам увагі айчынных даследчыкаў у галіне лінгвакультуралогіі і лінгвакраіназнаўства, паколькі вусна-паэтычная спадчына беларусаў – гэта нацыянальна-культурны феномен і адна з найважнейшых частак іх народнага музычна-паэтычнага жанру.

Мэта нашага артыкула – выявіць асаблівасці ўжывання, інфарматыўнага зместу і нацыянальна-культурнай семантыкі назваў традыцыйных звычаяў і абрадаў у мове народных песень Віцебшчыны.

Матэрыял і метады. Даследаванне праведзена на матэрыяле кнігі “Анталогія беларускай народнай песні” [1]. Асноўнымі метадамі даследавання з'яўляюцца метады навуковага назірання і апісальны метады.

Вынікі і іх абмеркаванне. У мове народных песень Віцебшчыны асабліва актыўна ўжываюцца назвы традыцыйных звычаяў і абрадаў беларусаў. Сямейна-абрадавая паэзія Віцебскага рэгіёна ўключае розныя віды песеннай творчасці. Між тым найбольш шырока прадстаўлены радзінныя і вясельныя песні. У склад нацыянальна маркіраваных лексічных адзінак, якія семантызуюць гісторыка-культурныя рэаліі нашага народа праз мову народна-песеннай творчасці, уваходзяць такія найменні традыцыйных народных звычаяў і абрадаў, як *талака*, *хрэсьбіны*, *суборная субота*, *заручнікі*, *пасад* і інш. Разгледзім ужыванне прыведзеных назваў на канкрэтных прыкладах:

Талака. Талака – гэта даўні народны звычай калектыўнай дапамогі пры выкананні розных відаў гаспадарчых работ у беларусаў і іншых славянскіх народаў. На Беларусі з даўніх часоў талака лічылася сярод аднавяскоўцаў адной з формаў узаемадапамогі. Талакой (г.зн. гуртам, сумесна) сяляне выконвалі такія віды земляробчай і сельскагаспадарчай працы, якія ў адзіночку ці толькі сваёй сям'ёй было надзвычай складана або зусім не пад сілу выканаць. Звычайна для тэрміновай ці працаёмкай работы на адзін дзень запрашалі сваякоў, суседзяў, аднавяскоўцаў. Талака звычайна заканчвалася застоллем, спяваннем талочных песень. Напрыклад: “Талака, талака – талакі не ўняць” (песня “Талочная”) [1, 26].

Хрэсьбіны. Хрэсьбіны – гэта святкаванне з нагоды нараджэння дзіцяці, адзін з традыцыйных звычаяў радзіннай абраднасці беларусаў. Адзначалі хрэсьбіны, як правіла, у дзень царкоўнага хрышчэння – абраду афіцыйнага далучэння навароджанага да праваслаўнай ці каталіцкай веры. У час хрышчэння дзіцяці давалі імя, звычайна аднаго з святых. Напрыклад: “Да ў нядзелю на хрэсьбінкі пайшла” (песня “Бабуля к унучцы сабіралася”) [1, 33].

Суборная субота. Суборная субота – гэта абрад развітання маладой са сваімі сяброўкамі, апошні вечар яе дзявоцтва напярэдадні вяселля. У суборнай субоце

ўдзельнічалі толькі дзяўчаты, часам прысутнічалі маладзіцы ў якасці глядачак. Асноўнымі рытуаламі Суборнай суботы было пляценне вянка, падрыхтоўка кветак, упрыгожванне шаблі, віццё елачкі, заплятанне касы нявесты і яе красаванне, падрыхтоўка харугвы і інш. Напрыклад: “*Суборная суботачка настала, Наста ўсіх дзевачак сабрала*” (песня “Суборная суботачка настала”) [1, 76].

Заручнікі. Заручыны (змовіны, вялікія запоіны) – гэта яшчэ адзін з падрыхтоўчых этапаў вяселля, на якім у прысутнасці шырокага кола сваякоў канчаткова замацоўвалася згода на шлюб. Адбываліся заручыны праз тыдзень пасля запоін у хаце нявесты. На заручыны госці з боку жаніха – заручнікі – ехалі часта днём, гучна, з шархунамі. Жаніх са сватамі перавязваліся ручнікамі, атрыманымі ў час запоін ад нявесты. На заручынах дамаўляліся пра ўсе дэталі і рытуалы вяселля. Напрыклад: “*Прыехалі заручнікі без скрыпкі, без дудачкі*” (песня “Прыехалі заручнікі”) [1, 41].

Пасад. Пасад – гэта адзін з самых старадаўніх вясельных абрадаў, у працэсе правядзення якога жаніха і нявесту садзілі на дзюжу, пакрытую вывернутым кажухом. Галоўны сэнс абраду ў тым, каб забяспечыць багацце і шчасце будучай сям’і. Таму лічылася абавязковым дакладнае выкананне ўсіх рытуалаў ва ўстаноўленым звычайным парадку. Найбольш рытуальна насычаным быў сумесны пасад у час абраду “звядзення маладых” у доме нявесты: маладыя сядзелі на лаве, пакрытая вывернутым кажухом, або на падушцы, а пад нагамі ў іх стаяў кошык з зернем. Напрыклад: “*Брат сястру на пасад вядзе*” (“Песня брат сястру на пасад вядзе”) [1, 37].

Заклучэнне. Такім чынам, прааналізаваныя назвы традыцыйных звычайў і абрадаў – толькі невялікая частка моўных адзінак, якія адлюстроўваюць асаблівасці духоўнай культуры нашага народа, яго своеасаблівую нацыянальную карціну свету. Даследаваныя лексічныя адзінкі выступаюць адным з найважнейшых сродкаў перадачы нацыянальнай рэчаіснасці і этнакультурнай інфармацыі, з’яўляючыся тымі моўнымі кампанентамі, якія найбольш выразна рэпрэзентуюць асаблівасці ўспрымання свету носбітамі беларускай этнакультуры.

1. Анталогія беларускай народнай песні / уклад., прадм. і камент. Г.І. Цітовіча. – 2-е выд., дап. – Мінск : Беларусь, 1975. – 616 с.
2. Полацкі этнаграфічны зборнік : в 2 ч. – Наваполацк : ПДУ, 2011. – Вып. 2. Ч. 1. – 292 с.

КУЛЬТУРНЫ КОД І ЯГО РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ Ў ПРОЗВІШЧАХ ЖЫХАРОЎ ВІЦЕБШЧЫНЫ

Балаканавы А.А.,

студэнтка 1 курса ВДУ імя П.М. Маішэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь

Навуковы кіраўнік – Півавар К.С., канд. філал. навук, дацэнт

У пошуках мадэльнай галіны для даследавання культурнай інтэрпрэтацыі моўных адзінак, для ўдакладнення паняццяў, якія актыўна выкарыстоўваюцца ў лінгвакультуралогіі, такіх як *прастора культуры, культурныя знакі, культурныя сэнсы, тэксты культуры* і інш., – неабходна звярнуцца да паняцця кода культуры, адмежаваўшы яго ад паняцця *код*. Код выпрацоўваецца і ажыццяўляе сваю функцыю ў культуры. Культура ёсць сяміятычная сістэма, у якой сінтэзуюцца знакі і сэнсы: знак з’яўляецца носбітам таго, што было выпрацавана чалавекам і працэсе светаразумеання. Актуальнасць нашага даследавання заключаецца ў прымяненні тэрміна “культурны код”, які дазваляе інтэрпрэтаваць прозвішчы жыхароў Віцебшчыны ў новым аспекце.

Мэта артыкула: удакладніць азначэнне тэрміна культурны код і на матэрыяле прозвішчаў Віцебшчыны прасачыць рэпрэзентацыю тых ці іншых культурных кодаў.